

Hva gikk galt med valget?

Taler

Odvar Nordli

Dato

4 oktober 1979

Omstendigheter

Arbeiderpartiets landsstyremøte

- 1 Utviklingen av valgkampen, slik den i særlig grad kom til å arte seg i massemedia, gjorde kommunevalget til et slags rikvalg. Derfor ble resultatet en alvorlig påminnelse også for Regjeringen.
- 5 Mange har stilt seg spørsmålet om hva som gikk galt. Fra Regjeringens synspunkt var jo utgangspunktet slett ikke dårlig. Vi hadde maktet å berge de norske arbeidsplassene gjennom en internasjonal økonomisk krise. Vi hadde sikret tilnærmet full sysselsetting i en tid med internasjonal massearbeidsløshet. Vi hadde rettet opp økonomien i betydelig grad. Og vi hadde klart å forsvare en
- 10 levestandard for det norske folk som er omtrent på topp i verden.

Vel hadde det kostet. Men fagbevegelsen hadde gitt oss sin fulle støtte. Og meningsmålinger tydet på meget stor oppslutning om de såkalte "upopulære tiltak" som ble satt ut i livet.

15

Hva var det så som gikk galt? Noe ligger nok i selve valgkampens gjennomføring. Det var en pinlig mangel på koordinering - det må vi nok erkjenne nå. Utspillene kom tilfeldig, vi maktet ikke å følge dem opp - og vi tapte debattene om bl.a. en så sentral sak som skattereformen.

20

Vi bør ha lært av dette når vi nå setter oss ned for å drøfte igjennom hele situasjonen. Vi bør ha lært til neste gang at for et parti som Det norske Arbeiderparti, med regjeringsansvar og vilje til samfunnsstyring, nytter det ikke med "desentralisert" valgkamp.

25

Men vi må ikke lure oss selv med bare å skylde på valgkampen. Så enkelt er det nok ikke. Vi må nok også se på politikken vi har fort - og politikken vi fører og

vil føre.

30

Da må det erkjennes at våre politiske motstandere har hatt stor suksess med sin framstilling av Arbeiderpartiet som det reguleringsglade parti, som partiet til kriminalitetens fremme, som partiet med skatter og avgifter som spesialitet osv., osv.

35

Vi trodde vel egentlig ikke at vulgærpropagandaen skulle nå fram, selv om vi så mange foruroligende tegn. Men den gjorde altså det. Og kombinert med den i vår tid så kjente "høyrebølge" ga den seg altså slike utslag som vi nå etterpå så smertelig må registrere.

40

Men la meg så straks føye til at heller ikke dette er vel hele forklaringen. Vi må også selv se på vår egen politikk med kritiske blikk og spørre oss om den er slik våre velgere og venner egentlig ville ha den.

45 Høyrebølgen skal vi ta alvorlig. Den er uttrykk for en tendens i tida. Vi skal bekjempe den med alle midler. Men midlene må ligge i en politikk som kan overbevise velgerne om at det er Arbeiderpartiets linje som representerer framtida. Skremslene kan vi legge bort.

50 Selv om Høyre jo har hatt en viss suksess med en slik taktikk, bør ikke det være vår stil.

Den største oppgaven vi nå må sikte den politiske virksomheten inn mot, er stortingsvalget om to år. Regjeringens og partiets arbeid i dette tidsrommet må
55 være en langspurt fram til det viktige oppgjøret i 1981.

Hvis man ser på Norge i et bredt internasjonalt bilde, vil vel folk flest i verden si at vi lever i et lykkelig land, med få og små økonomiske, sosiale og politiske problemer.

60

Vi som er engasjert i politisk virksomhet her i landet vil vel vanskelig kunne godta en slik karakteristikk uten videre. Men jeg tror det er nyttig av og til å bli minnet om at det vi f.eks. oppfatter som større politiske motsetninger på vår hjemlige arena, i virkeligheten er små i forhold til hvordan politiske
65 motsetninger og politiske problemer fortoner seg i mange andre land.

Et annet trekk bør vi også notere:

70 Det fortøner seg etter hvert klarere og klarere at de årene vi nå gjennomlever i overgangen fra 1970-årene til 1980-årene er overgangen fra en lang, sterk og jevn økonomisk vekst med høy sysselsetting i alle industriland, til en periode med usikkerhet og skiftninger i det økonomiske og politiske internasjonale bildet. Ikke minst gir dette seg utslag ved at massearbeidsløsheten på ny er dukket opp som et reelt problem.

75

Mange av de politiske oppgavene vi nå står overfor har sammenheng med at vi også i Norge må tilpasse oss denne nye fase i utviklingen. Vi ser nå at vi fikk mye gratis i femtiårene og sekstiårene da den internasjonale økonomiske vekst gjorde det mulig å oppfylle stadig nye økonomiske og sosiale mål og oppgaver, så å si 80 etter hvert som vi formulerte dem.

Nå synes det som om vi er nådd så langt i velstandsutvikling at det ikke lenger har den samme tunge interesse å kjempe for ytterligere store materielle forbedringer på bred front. Dessuten må vi erkjenne at det økonomiske 85 internasjonale klima rundt oss simpelthen ikke gjør det mulig med en slik politikk.

Å mestre denne situasjonen er egentlig ikke særlig krevende for Norge. Alt i alt skal vi tross alt bare forsvare den meget høye standard vi allerede har nådd. De 90 oppgaver vi ellers skal løse, sosialt, økonomisk, kulturelt, vil kunne innpasses innenfor en meget rimelig vekstramme. Oljevirksomheten er med og hjelper oss med dette.

Det er et annet hovedfelt for vår politiske virksomhet framover som jeg gjerne 95 vil trekke fram. Det gjelder den videre utvikling av den alminnelige demokratiseringsprosessen i samfunnet. Vi har nådd et stykke når det gjelder de ansattes medbestemmelse i økonomiske virksomheter. Men her er det fortsatt mange uløste oppgaver. Dels må det skapes et sterkere reelt innhold i de formelle ordninger som er gjennomført. Dels må vi legge forholdene til rette for 100 nye framstøt for de ansattes reelle medbestemmelse i arbeidslivet. Denne oppgave er i samsvar med våre demokratiske prinsipper, og hele vårt samfunn vil være tjent med en slik utvikling.

La meg oppsummere de viktigste hovedfeltene for politikken i årene framover 105 slik.

Først og fremst:

110 Vi må sikre arbeidsplassene i vårt eget land i et internasjonalt økonomisk klima preget av massearbeidsløshet og usikre og skiftende veksttendenser. Den økonomiske politikken må tilpasses dette lave og usikre vekstmiljø. Dette setter grenser for hva vi på kort tid kan ta på oss av nye ekstra oppgaver på alle områder. Men det må gis plass for nødvendige tiltak til beste for de grupper som er blitt liggende etter.

115

Den andre hovedoppgaven er å konsolidere og bygge ut demokratisering og medbestemmelse i arbeidslivet. Dette kan gjøre jobbene mer innholdsrike og menneskeverdige, også i en fase hvor den teknologiske utvikling gjør nye hopp framover.

120

Den tredje hovedoppgave er å føre en politikk der hensynet til framtidsrettet ressursbruk og vern om menneskenes miljø er ivaretatt.

125 Over fra disse mer langsiktige siktepunkter til de mer kortsiktige mål, slik de går fram av årets trontale og av det økonomiske opplegg som vil bli presentert for Stortinget i morgen. La meg først gi noen få kommentarer til de viktigste enkeltsakene fra Trontalen.

130 Etter Stortingets behandling av meldingen om inntektsfordeling og skattepolitikk i fjor fikk Regjeringen som oppgave å legge fram forslag om reformer i personbeskatningen på linje med de prinsipper Stortinget sluttet seg til. Den omleggingen som vi nå vil innlede, tar sikte på å dempe progresjonen, og gradvis gå over til mer indirekte beskatning og mindre direkte beskatning. Vi tar samtidig sikte på å fjerne store urettferdigheter i beskatningen. Hovedlinjene i denne skattereformen er tatt inn i et eget kapittel i nasjonalbudsjettet. Når 135 Stortinget har ferdigbehandlet dette opplegget, vil Regjeringen i lys av Stortingets vurderinger, og i lys av den offentlige debatt vi venter omkring disse spørsmålene, legge fram konkrete lovforslag med skattesatser osv. Vi har regnet med at hele denne prosessen vil være ganske tidkrevende. Men Regjeringen er 140 naturligvis ikke innstilt på unødige forsinkelser i behandling og framlegg av disse sakene. Vi må imidlertid erkjenne at det tar lang tid å komme fram til nødvendig avklaring gjennom en politisk prosess når det gjelder sentrale og vanskelige skattespørsmål.

Hovedelementene i den reformen som nå foreslås er følgende:

- En demping av inntektsskattene og økt vekt på indirekte skatter.
- Istedenfor de nåværende inntektsskattene til stat, fylkeskommune og kommune får man en ny inntektsskatt som består av to elementer:

- 150 En proporsjonal ordinær inntektsskatt beregnet på grunnlag av nettoinntekt, dvs. etter at fradragspostene er trukket fra, og med høyere klassefradrag enn nå. I tillegg til denne kommer en progressiv skatt som pålegges de høyere inntekter, og på en slik måte at de vanlige fradragspostene ikke kommer til fradrag i inntekten før beskatning. Ved at fradragsposter i inntekten bare kan gjøres
- 155 gjeldende for den proporsjonale del av inntektsskatten - ikke av den progressive - får skatteyttere på ulike inntektstrinn omtrent samme fordel av de ulike fradragsposter.
- For å sikre en rimelig fordelingsprofil innføres dessuten et utjæmningsfradrag som kan trekkes fra i samlet skattebeløp. Dette fradraget blir mindre etter hvert
- 160 som inntekten er større, og det faller bort for de høyeste inntekter. Regjeringen forutsetter også at det innføres overgangsregler for å hindre at skatteyttere som har innrettet seg til gjeldende system skal få en urimelig belastning.

- Etter at vi har vunnet det første slaget i kampen om å stabilisere norsk økonomi
- 165 og gjenvinne internasjonal konkurranseevne, gjenstår det fremdeles en del store uløste oppgaver på dette felt. Disse oppgavene knytter seg i stor utstrekning til industrien. For at norsk industri fortsatt skal kunne gi trygg sysselsetting til de om lag 400.000 ansatte, og dessuten gi det nødvendige økonomiske overskudd til vår velferdspolitik, må industrien styrkes, slik at den kan være effektiv og
- 170 konkurransedyktig.

- Dette er en oppgave for alle krefter innen industrien, både de ansatte, ledelsen og eierinteressene, - og det må skje i samarbeid med myndighetene. Det må organiseres en rekke tiltak med sikte på å øke produktiviteten i industrien. Det
- 175 er også på det rene at norsk industri i forhold til andre lands industrier, og i forhold til hvordan norsk industri tidligere har operert, trenger å styrke sin egenkapital. Dette er nødvendig for å gi bedriftene den styrke og konkurranseevne de trenger for at arbeidsplassene skal være trygge. Regjeringen vil derfor slik det har vært bebudet i de siste par år, legge fram en del forslag med
- 180 sikte på å styrke bedriftenes finansielle stilling.

I nær sammenheng med disse offensive industripolitiske tiltak vil Regjeringen drøfte nærmere de spørsmål som oppstår etter hvert som innføringen av den nye

185 mikroelektronikken får et stadig større omfang. Dette er en form for teknologi som allerede i dag er i bruk i en del av norsk arbeidsliv.

Vi står her overfor en nesten eksplosiv utvikling i regneoperasjoner, styringsmekanismer og andre oppgaver hvor slik elektronikk kan anvendes.

190 Kompliserte beregningsoperasjoner er i løpet av en femtenårs-periode blitt 8.000 ganger billigere og samtidig langt raskere og enklere. Dette ene tallet belyser mer enn noe annet hvilke gjennomgripende endringer vi kan vente oss mange steder i arbeidslivet etter hvert som denne nye teknologien vinner fram. Mulighetene til å mekanisere arbeidsoperasjoner som er helsefarlige, ubehagelige

195 eller monotone er blitt langt større. Noen frykter at den nye teknologi vil bli en trussel mot arbeidsplassene. All erfaring hittil fra alle de tidligere runder med ny teknologi som vi har vært igjennom, beviser ikke dette. Tvert imot. Det er den nye teknologi som til stadighet har gjort det mulig å gjøre det menneskelige arbeid lettere, enklere og med mindre fysisk og mental påkjenning. Dypest sett

200 er hele vår økonomiske velstandsutvikling knyttet til denne teknologiske prosessen. Men vi må være på vakt, slik at vi ikke risikerer at enkelte grupper får en unødig belastning når ny teknologi innføres. Det er viktig at det offentlige gjennom nødvendige opplærings- og veiledningstiltak er med å forberede overgangen. Videre er det nødvendig i bedriftslivet at de ansatte er med i de

205 utredninger og beslutninger som påvirker deres egen arbeidssituasjon.

Med den positive holdningen som hersker både i norsk fagbevegelse og i norsk produksjonsliv til den nye teknologi, vil vi finne positive løsninger på de problemer som måtte dukke opp.

210 Vi har egentlig ikke noe valg. Vi lever i et åpent internasjonalt økonomisk samfunn, og vi vet at våre økonomiske samarbeidspartnere som vi konkurrerer med, vil ta ny teknikk i bruk. Hvis vi prøver å motsette oss anvendelsen av ny teknikk hjemme, gjør vi den til en fiende, først og fremst ved at vi da gjennom

215 den utenlandske konkurranse mister tryggheten i arbeidslivet. Det er når vi gjør den nye teknologi til vår venn at vi kan bruke den som et middel til å hevde vår konkurranseevne, og trygge våre arbeidsplasser.

Olje- og energidepartementet har i samarbeid med andre departementer i noen

220 tid arbeidet med en stortingsmelding om vår framtidige energipolitikk. Den vil gi en samlet oversikt over hvilken energitilgang vi må regne med i en tiårs-periode framover, og i noe mer løs form i tiden fram mot århundreskiftet. I

225 denne framstillingen vil vi samtidig bebude hvordan denne økte krafttilgangen
bør skaffes. Jeg røper neppe noen hemmelighet når jeg bekrefter at det er
vannkraften som fortsatt vil være vår hovedkilde for ny elektrisk energi i den
planperiode som meldingen omfatter.

230 Men olje- eller kullfyrte varmekraftverk vil etter hvert også komme inn i
planleggingen.

Utbyggingssiden vil bare være en del av energipolitikken framover. De ulike
tiltak som tar sikte på økonomisering med energi vil etter hvert få en større plass.
Som et mer langsiktig tiltak kommer vår forskningsinnsats, og vår medvirkning i
235 det internasjonale samarbeid om utformingen av nye energibærere. Men disse
vil neppe kunne få noen praktisk betydning i Norge før vi er ute i det nye
århundre.

Fiskeriene er den av våre næringer som er inne i den vanskeligste ressurskrisen. I
240 løpet av året har havforskerne brakt fram nye resultater som tyder på at
situasjonen er langt alvorligere enn vi tidligere har trodd for mange av våre
fiskeslag, både torsk og sild. I tillegg til det næringsøkonomiske problem som
dette skaper, rammer det særlig hardt i distrikter hvor næringslivet er ensidig
basert på fiske. Dette gjelder i første omgang Finnmark og Helgelandskysten.
245 Men svikten rammer egentlig også store deler av de øvrige distriktene i Nord-
Norge og fiskerisamfunn lenger sør på kysten. Foruten de kortsiktige tiltak som
Regjeringen vil legge fram i samarbeid med næringen selv og distriktene, legger
vi økt vekt på å planlegge og iverksette tiltak som kan trygge og stabilisere
utviklingen i de utsatte fiskeri distriktene på lengre sikt.

250 Når det gjelder arbeidsmiljøspørsmål forbereder vi en revisjon av lover som
regulerer arbeidsforholdene til dem som ikke omfattes av arbeidsmiljøloven. Vi
tar sikte på en mest mulig ensartet trygging av arbeidsmiljøet for arbeidstakere i
alle yrker og næringer.

255 I sosialpolitikken vil våre oppgaver i det nærmeste året være konsentrert om
tiltak til fordel for de pensjonister som har de dårligste levekår. For de eldre vil vi
legge vekt på å bedre forholdene for de som helst ønsker å bli boende i sine hjem
istedenfor å flytte til aldershjem.

260 I boligpolitikken står vi overfor flere viktige oppgaver. For det første er vi

opptatt av å holde omfanget av boligproduksjonen oppe på et akseptabelt nivå. Vi tar sikte på en igangsetting på 36.000 boliger i 1980.

265

I de senere årene har utviklingen på boligfinansieringen ført til at en stadig større andel av den samlede boligbygging finansieres av Husbanken, og omfattes av dens rimelig låne- og støttevilkår. Dette har ført til at disse sosiale låne- og stønadsvilkår nå også når fram til en rekke lånsøkere som ikke kan sies å ha et sterkt sosialt behov for offentlig støtte. Ved at husbankordningen etter hvert omfatter så mange, er det også blitt mer tungrodd og kostbart å øke de sosiale ytelser til fordel for hver enkelt lånsøker. På dette grunnlag har Regjeringen funnet det nødvendig å komme fram til en ordning med de private kredittinstitusjoner slik at de overtar en del av den mer kostbare bebyggelse som Husbanken tidligere har finansiert, men som ikke er klart sosialt begrunnet. Derved kan vi lettere innrette Husbanken til å vareta våre sosiale oppgaver i boligbyggingen. Dette innebærer både en større låneandel for hver enkelt bolig, og det betyr også alt i alt at vi tar sikte på at inngangsbilletten og boutgiftene for dem som har det største behov for det, skal kunne stå i forhold til deres betalingsevne.

275
280

Statsbudsjettet vil bli lagt fram i morgen, og jeg er derfor avskåret fra å gi konkrete opplysninger om dets innhold. Men la meg i tilknytning til de generelle politiske betraktninger omkring finanspolitikken som er gitt i Trontalen, gi et par generelle merknader om Regjeringens behandling av finanspolitikken og statsbudsjettet for neste år.

285

Den offentlige virksomheten har fått et betydelig økt omfang i 1970-årene. Særlig er det overføringene til trygdemottakere og til kommuner m.v. som har vokst sterkt. Vi ser dette gjenspeilet i de betydelige økinger i de trygdedes inntekter, og i kommunenes økonomiske virksomhet.

290

Som et ledd i den generelle stabilisering av landets økonomi som vi er i ferd med å gjennomføre, har det også vært nødvendig å forhindre at det offentliges utgifter øker særlig sterkt. Vi har bare kunnet gjennomføre en øking i statens eget bruk av varer og tjenester til driftsformål og til investeringsformål på mellom 1 og 2 prosent. Men dette er i seg selv ikke beskjedent. Det er her snakk om en øking som kommer på toppen av et meget høyt nivå for offentlige utgifter innen alle samfunnsområder.

295

300

Ved utformingen av finanspolitikken og det økonomiske opplegget for 1980 har Regjeringen lagt vekt på å føre en slik politikk at man opprettholder sysselsettingen og at vi får den ønskede sosiale profil i inntektsutviklingen. Det er på denne bakgrunn viktig at finanspolitikken legges opp slik at den kan bidra til å føre videre den avdempede pris- og kostnadsutviklingen som vi har oppnådd i 1979. Med disse målene for statsbudsjettet og finanspolitikken blir det bare plass til mindre økinger i utgiftene. Videre vil det ikke bli plass for betydelige skattelettelser eller betydelige tillegg i sosiale ytelser. Men de mindre endringer i skattene som vil bli foreslått, har en klar sosial profil. Det samme gjelder de endringer det tas sikte på å gjennomføre i ytelser under sosialpolitikken.

For å unngå at statsbudsjettet skal skape et press på priser og kostnader, har det vært ønskelig å redusere, aller helst bli kvitt, det store underskuddet som statsbudsjettet har hatt før lånetransaksjoner i de senere år. Regjeringen har funnet det mulig å redusere underskuddet ytterligere i forhold til inneværende års budsjett, men likevel vil finanspolitikken alt i alt være såpass anstrengt at det ikke er plass til større endringer som vil føre til en svekkelse i budsjettbalansen.

Staten må i 1980 begynne tilbakebetalingen av de store statslån som ble tatt opp for å holde sysselsettingen oppe i de vanskelige årene etter 1974. Staten står derfor i 1980 overfor et opplåningsbehov på det innenlandske kredittmarked som er større enn i inneværende år. Dette vil skape et sterkt press på de innenlandske kredittmarkeder. Det er derfor nødvendig å vise tilbakeholdenhet i kredittpolitikken, og dette må ramme både statsbankenes virksomhet og de private kredittinstitusjonene. Utlånsvirksomheten både fra de statlige og private kredittinstitusjonene bør i første rekke ta sikte på den kredittformidling som er nødvendig for å holde sysselsettingen oppe, samt til nødvendig finansiering av boligbyggingen og andre sosialt betonte formål.

Når det gjelder industrien, vil det både for statsbudsjettets vedkommende og for kredittpolitikken vedkommende bli lagt vekt på å gjøre det mulig for industrien å gjennomføre den omstilling, de rasjonaliseringstiltak og andre investeringer som trengs for å holde sysselsettingen oppe.

Inntektspolitikken vil være en meget viktig del av den økonomiske politikken i 1980. Vi har i 1978 og 1979 vunnet betydelige framskritt i retning av å stabilisere landets økonomi gjennom pris- og inntektsstoppen, hvor

lønntakernes og de andre gruppenes vilje til å godta en inntektsstopp, har vært helt utslagsgivende. Den gevinsten vi har oppnådd vil fort kunne ødelegges om vi får et uheldig kappløp om nominelle tillegg i 1980. Den økonomiske situasjonen er fortsatt så vanskelig at det i 1980 bare vil være plass til meget
345 beskjedne nominelle tillegg. Regjeringen er innstilt på å medvirke til at inntektsoppgjørene i 1980 gjennomføres innenfor disse rammer, og med en sosial profil.

Men uansett hvor god vilje Regjeringen har til å yte sitt bidrag i denne
350 vanskelige tilpasningen, er det i første rekke partene i oppgjøret som har hovedansvaret. Dette gjelder jordbrukets og fiskernes organisasjoner, men det gjelder i første rekke de store organisasjonene i arbeidslivet. Det er i forhandlingene dem imellom at man i hovedtrekk fastlegger inntektsutviklingen for de store lønntakergrupper, og dermed for de fleste grupper av
355 befolkningen. Inntektsutviklingen i 1980 vil være utslagsgivende for i hvilken grad vi greier å beholde fordelene fra 1978 og 1979. Den vil også avgjøre om vi vil vinne ytterligere fram i den stabilisering av landets økonomi som må til for å skape et noenlunde solid grunnlag under vår fulle sysselsetting.

360 Det er nå en langt bedre balanse mellom verdien av Norges produksjon og Norges forbruk. Men fortsatt er det en ubalanse til stede, og før den er gjenopprettet har vi ikke fått det grunnlaget vi strever for å legge. Når arbeiderbevegelsen samler sine krefter, skal vi make dette. Da er det også lagt et vesentlig grunnlag for hele vår virksomhet fram mot valget i 1981.

365

370

Kilde

www.regjeringen.no

Emner

Arbeiderbevegelsen, Arbeiderpartiet, Arbeidsløshet, Høyrebølgen, Innlegg, Landsstyremøte, Partipolitikk, Valg

375

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/hva-gikk-galt-med-valget>